

Anja Hvidtfeldt Stanek, Lotte Huniche & Kurt Bendix-Olsen

LEDER Nordiske Udkast 2022/1

Ærindet med dette temanummer af Nordiske Udkast er at undersøge hvordan menneskekroppen har plads i den kritiske psykologi. De første spadestik til temanummeret blev taget i *Netværk for kritisk psykologi og praksisforskning*, som er forankret på Institut for Psykologi, SDU, og drives i samarbejde med Center for anvendt velfærdsforskning, UCL Erhvervsakademi & Professionshøjskole. Netværket beskæftiger sig med teoretiske og metodologiske spørgsmål på tværs af to forskningsfelter: det pædagogiske og sociale børne- og ungeområde, samt sundhedsområdet. Netværket blev etableret i efteråret 2017 på baggrund af en stigende interesse for kritisk psykologisk teori og praksisudvikling især fra ph.d.-studerende med en ikke-psykologisk baggrund. Derfor er et af netværkets omdrejningspunkter at læse og diskutere nogle af de tidlige bidrag til udviklingen af den kritiske psykologi. Netop disse (gen)besøg i historiske tekster kombineret med diskussioner på tværs af det sundhedsfaglige og det pædagogiske felt førte til formuleringen af en fælles interesse for netop den menneskelige krop. Samtidig var det også tydeligt, at interessen for menneskekroppen udsprang af vidt forskellige spørgsmål, som fx hvordan den artshistorisk er blevet til, hvordan den individualhistorisk udvikles, afvikles, justeres, repareres, og hvordan kroppe kategoriseres, ta-

les frem, disciplineres, betydningssættes, mm. Nogle af netværkets deltagere var optagede af at forstå, hvordan krop og psyke helt grundlæggende hænger sammen, nogle af kropslige deltagelsesmåder og sociale læringsarrangementer, nogle af dialektikken omkring krop og livsaldre, nogle af krop og subjektivitetsudvikling i det postmoderne, nogle var optagede af hvordan policy disciplinerer kropsligt, og nogle havde fokus på hvordan et psykologisk kropsbegreb kan kvalificere professionsfaglighed generelt og Psykologisk Pædagogisk Rådgivnings-faglighed specifikt. Samtidig var der en interesse i at se nærmere på den kritiske psykologi som teoretisk ressource til at begrebs sætte kroppen og forstå dens mangfoldige betydninger. Nogle blev især optagede af, hvordan udviklingen af den menneskelige organisme, på den ene side, er et væsentligt udgangspunkt for hele teorigrundlaget, og hvordan kroppen, på den anden side, synes at være gledet ud af fokus i store dele af teoriudviklingen. Måske kan det have noget at gøre med, at den menneskelige organisme/krop er afsindig svær at tale om på dialektisk vis. Netop kroppens organiske, sociale og materielle dialektik har været og er fortsat en udfordring. Med artiklerne i dette temanummer håber vi at inspirere andre til at tage udfordringen op og bidrage til udforskningen af den kritiske

psykologi som ressource til at sætte den menneskelige krop på begreb i en psykologiske forståelsesramme.

Om artiklerne

De tre første artikler i temanummeret tager overvejende kritisk psykologiske grundlagsdiskussioner op, mens de sidste to artikler præsenterer Kripsy-netværkets to ben; et pædagogisk psykologisk og et sundhedsvidenskabeligt. De tre grundlagsdiskuterende artikler startede som et samarbejde mellem Erik Axel og Lotte Huniche om at skrive en enkelt artikel om kroppen i den kritiske psykologi. Det skulle vise sig at blive et langt mere omfattende foretagende end først antaget. Takket være kritiske læsninger, engagement, opbakning og tålmodighed fra kolleger over en længere periode udviklede teksten sig og måtte deles op – hele to gange – for til sidst at blive til tre separate artikler. Det kontinuerlige samarbejde og de mange indspark er et fint eksempel på, hvordan teoriudvikling er et kollektivt og dynamisk forehavende, hvor tanker og tekster bevæges gennem adskillige viderebearbejdningsprocesser. Forfatterne ønsker i den forbindelse at rette en særlig tak til førnævnte Netværk for Kritisk Psykologi og Praksisforskning, Forskningsgruppen for Subjekt, Teknologi og Social Praksis på RUC, de anonyme reviewere, flere af forfatternes nære kolleger, samt temaredaktørerne.

Temanummerets to første artikler er begge forfattet af Lotte Huniche. Den første, *Teoriudvikling på kritisk psykologisk grundlag. Om dialektikken mellem grundlagskategorier og enkeltteoretiske begreber*, tager læseren med i den kritiske psykologis teoretiske maskinerum. Med udgangspunkt i Klaus Holzkamps "Grundlegung der Psychologie" ses der nærmere på, hvordan de kritisk psykologiske kategorier blev skrevet frem på historisk dialektisk materialistisk grundlag. Holzkamps insisteren på kategoriudvikling gennem en funktionalhistorisk fem-trins analyse problematiseres og

diskuteres overfor Ole Dreiers empirisk-teoretiske tilgang til at udvikle en almen kategori om daglig livsførelse. En tilgang til kategoriudvikling, som i øvrigt kan genfindes i en række andre danske bidrag til empirisk funderet teoriudvikling om daglig livsførelse.

I den anden artikel af Lotte Huniche, *Fra organisme til krop i den kritiske psykologi. Et bidrag til kategoriudvikling om krop*, argumenteres der for relevansen og betimeligheden af et kritisk psykologisk kropsbegreb i udforskningen af hvordan den menneskelige organisme er impliceret i nutidige psykologiske problemstillinger på mangfoldige måder. Der peges på, at den sammenhæng mellem organisme, psyke, livsvirksomhed og omverdensbetingelser, som skrives frem gennem den funktionalhistoriske udvikling, ikke kan genfindes på det ontogenetiske niveau. I ontogenesen er organismen nok indeholdt i begreber som subjektivitet, emotionalitet og handleevne, men kroppen som mangfoldig fysiologisk materialitet i menneskers liv og virke under givne omverdensbetingelser er underteoretiseret. Artiklen foreslår derfor en udvikling af kategorial sammenhæng mellem krop, subjektivitet, situeret menneskeligt virke og omverdensbetingelser.

Den tredje artikel, *Kropslige og psykiske processer som aspekter af menneskelig livsvirksomhed. Et bidrag til en kritisk psykologisk materiel kropsforståelse*, er skrevet af Erik Axel. I første halvdel går artiklen i dybden med den kritiske psykologis fylogenetiske udviklingsperspektiv og peger på, hvordan kropslige og psykiske funktioner er formet gennem organismers relation til deres omverden. Det er gennem organismens sensibilitet og i stofskiftet med omverdenen, at den psykiske regulering af organisme-omverdensrelationen udvikles på særlige måder. Organismen udgør således en regulerende ledetråd for menneskers livsvirksomhed. I anden halvdel af artiklen peges der på Ute Osterkamp-Holzkamps motivationsbegreb som forbindelsesled mellem krop, psyke og handling og som omdrejningspunkt

for de processer, hvorved vi som mennesker regulerer vor færden i den sociale verden. Mod slutningen af artiklen diskuteres dels Klaus Holzkamps funktional-historiske fremgangsmåde til at bestemme den menneskelige psyke i et fast kategorisystem og dels diskuteres en række begrebslige videreudviklinger i den kritiske psykologi.

Anja Hvidtfeldt Stanek analyserer i artiklen *Trivsel, læring og udvikling må bygges på forståelser af det specifikt menneskelige – En kritisk analyse af emotionsregulerende indsats i pædagogisk praksis* hvordan den kritiske psykologis grundlagsforståelser af mennesket som biologisk væsen med behov og søgning af behovstilfredsstillelse udpeger potentielt store problemer ved forskellige tiltag i pædagogisk praksis. Analyserne fokuserer særligt på udbredelsen af emotionsregulerende pædagogikker og viser at pædagogisk praksis i takt med stigende bekymringen for børns trivsel, læring og udvikling, frasorterer perspektiver på netop hvad den kritiske psykologi udpeger som det specifikt menneskelige ved den menneskelige psyke. Ved denne frasortering risikerer den pædagogiske praksis at blive baseret på umenneskelige tiltag. Artiklen argumenterer for et begreb om historisk materialistisk subjektivitet og videre kritisk teoriudviklingsarbejde, der inddrager et individniveau, bestående af krop, emotioner, subjektivitet og handleevne som altid allerede er involveret i omverdensbetingelser, hvis vi ikke fremadrettet ønsker os et samfund primært befolket af borgere med restriktiv handleevne.

Temanummeret rundes af med Ditte Stilling Borchorsts artikel, *“Det er jo ikke et legetøj”. Fald, krop og rådighed i livet som ældre med nødkald*, som bidrager med pointer om den aldrende krop i krydsfeltet mellem selvbestemmelse, nødkald og kommunal ældrepleje. Artiklen går i dybden med og binder komplekse aspekter af problemstillingen sammen: betydninger af kropsalder og daglige rytmer i sammenhæng med hvordan sundhedsteknolo-

gier medierer menneskelig praksis. Mindst lige så vigtigt er artiklens fokus på forskelle i forståelser af krop: i den medicinske kontekst af faldrisiko og forebyggelse, på den ene side, og i dagliglivets kontekst med fokus på tryghed, på den anden. Forskelle som har betydning for, hvordan det kommunale nødkald tildeles, hvordan det fungerer i plejepersonalets og de ældres praksis med hinanden, og for hvordan de ældre mennesker håndterer risikoen for at nødkaldet fratages dem ved mangel på brug.

God læselyst